

İşçi Sendikası Üyeliği

İsmail BAYER
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Baş İş Müfettişi

Ülkemizde, sendikal hareketin gelişimi, batıda olduğu gibi, Sanayi Devrimi ile birlikte 19. yüzyılda başlamamıştır. 20 nci yüzyılın başlarında Kurtuluş Savaşı öncesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, özellikle yabancı şirketlerin kurdukları işletmelerde, sendikal hareketin çok azda olsa balşadığını guruyoruz.

Cumhuriyet sonrası başlayan sendikalaşma hareketi, 1950 öncesi ve sonrası yıllarda, toplumumuzda kendisini hissettirmeğe başlamışsa da, 1960 Anayasası sonrası özellikle de 274 sayılı Sendikalar Yasası ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle canlılık kazanmıştır.

Sendikalaşma ve toplu sözleşme düzeni, 12 Eylül 1980 sonrası dönemde ise yeniden düzenlenmiştir. 1982 Anayasası'nda, sendikalaşma ve toplu sözleşme düzenine ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir. Anayasa'da belirtilen ilkeler doğrultusunda da, 2821 sayılı Sendikalar Yasası ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'da çıkartılarak yasal çerçeve oluşturulmuştur.

İşçi sendikası üyeliği konusu da Anayasa'da ve Sendikalar Yasası'nda düzenlenmiştir.

A — ANAYASA'DA YAPILAN DÜZENLEME :

İşçi Sendikası üyeliğine ilişkin genel ilkeler, 1982 Anayasası'nın⁽¹⁾ 51 nci maddesinde açıklıkla belirtilmiştir.

1) Serbestlik.

İşçilerin sendikalara üye olması ve üyelikten ayrılması serbesttir.

ii) Zorlama yapılmayacağı.

Hiç kimse, işçileri, sendikaya üye olmaya, üye kalmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlayamaz.

iii) Tek sendikaya üyelik.

İşçiler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olamazlar.

iv) Çalışmanın, sendikalaşmadan bağımsızlığı.

Herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlı değildir.

B — SENDİKALAR YASASI'NDA YAPILAN DÜZENLEME.

1982 Anayasası'nda belirtilen bu ilkelerin ışığında düzenlenen, 2821 sayılı Sendikalar Yasası'nda,⁽²⁾ işçilerin sendikalara üyeliği ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir.

2821 sayılı Sendikalar Yasası, yürürlüğe girdiği 7.5.1983 gününden bu yana 5 yıllık uygulama süreci içinde üç kez değişikliğe uğramıştır.⁽³⁾

Sendikalar Yasası'nda yapılan son değişiklikten bu yana üç-dört ay gibi çok kısa bir süre geçmiş olmasına karşın, yine değişiklik istemlerinin gündemde tutulması, iş hukukunun dinamikliğini göstermek bir yana, sosyal yaşamın gelişmesinin hukuki düzenlemeleri zorladığının da bir göstergesidir.

Yasal düzenlemelerin yapılması sürecinde, uygulamada görülen aksaklıkların düzeltilmesinin yanısıra, tarafların istem ve

(1) R.G. : 9.XI.1982 — 17863 Mükerrer.

(2) R.G. : 7.5.1983 — 18040

(3) R.G. : 29.8.1983 — 18150. 2882. sayılı Yasa.

R.G. : 30.XI.1983 — 18237. 2. Mükerrer. 2966 sayılı Yasa.

R.G. : 2.6.1988 — 19830. 3449 sayılı Yasa.

beklentilerine yanıt verilebildiği ve gelişme sürecine uygun açık düzenlemeler yapılabildiği oranda, bir sistem oluşturma konusunda başarılı olabileceği bir gerçektir.

İşçi sendikası üyeliği konusunu, 1980 sonrası oluşturulmak istenen yeni sistemle ilgili olarak, bu konuda yapılan yasa değişikliklerini de irdeleyerek açıklamak istiyoruz.

1 — İşçi Sendikası Üyeliğinin Koşulları :

2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın 20 nci maddesinde yapılan düzenlemeye göre, işçilerin sendikaya üye olabilmeleri için 2. koşul bulunmaktadır.

a) Sendika üyesi olmada yaş sınırı.

İşçinin sendikaya üye olabilmesi için, öncelikle 16 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. 16 yaşından küçükler sendikaya üyelik için başvuramazlar. 16 yaşını doldurmamış olanların sendika üyeliği ancak, yasal temsilcilerinin iznine bağlıdır. İzin alınması halinde sendika üyesi olabilen 16 yaşından küçük işçilerin, genel kurullarda delege olabilme ve oy kullanma haklarının olmadığı ise Yasa'nın 14 üncü maddesinde düzenlenmiştir.

b) Hangi işçiler sendikaya üye olabilir.

2821 sayılı Yasa kapsamındaki işçiler, sendikalara üye olabilirler.

Yasa'nın 2 nci maddesinde işçi tanımı da "hizmet akdine dayanarak çalışanlara denilir" diye yapılmıştır.

Yine aynı madde de, bu Yasa açısından,

— Araç sahibi hariç nakliye mukavelesine göre, esas itibariyle bedeni hizmet sunmak suretiyle çalışanlar,

— Neşir mukavelesine göre, eserini neşire terketmeyi meslek edinmiş bulunanlar,

— Adi şirket mukavelesine göre, ortaklık payı olarak esas itibariyle fiziki veya fikri emek sunmak suretiyle (bu mukavelelerin aynı durumdaki herkese fiilen açık olması kaydıyla) bir işyerinde çalışanlar da işçi sayılmışlardır.

2821 sayılı Yasa açısından işçi sayılanlar ve 16 yaşını dolduranlar, üye olma yasağı içinde bulunmamaları halinde sendikalara üye olabilirler.

Burada, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası'na tabi olanların, bu şekildeki çalışmalarının, hizmet akti ile çalışma olmaması nedeniyle, sendika üyeliklerinin söz konusu olmadığını da, açık olmakla birlikte tekrar belirtebiliriz.

2 — İşçi Sendikası Üyesi Olamıyacaklar :

2821 sayılı Yasa'nın ilk düzenleniş biçiminde, işçi sendikası üyesi olamıyacakların kapsamı geniş tutulmuşken, 3449 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle bu kapsam biraz daha daraltılmıştır.

Din ve ibadet işlerinde çalışanlarla, öğrencilerin işçi sendikalarına üye olamıyacakları, 2821 sayılı Yasa'da yer almıştı. Ancak bu düzenleme, özellikle doktrinde daha yasanın taslak halinde olduğu süreçte dahi eleştirilmişti. Uygulamada da bunun sakıncaları görülmüş ve sonuçta, 3449 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle, sendika üyesi olamıyacakların belirtildiği 21 inci maddenin, 3 ve 4 üncü bendlerindeki, din ve ibadet işlerinde çalışanlarla, öğrenciler düzenlemesi yürürlükten kaldırılarak, Yasa'daki yasaklar kapsamından çıkartılmıştır.

Bugünkü uygulamada artık, din ve ibadet işlerinde çalışanlarla, öğrenciler de işçi sendikalarına üye olabilirler.

a) Askeri şahıslar.

Milli Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'na bağlı işyerlerinde 2821 sayılı Yasa anlamında işçi olarak çalışanlar hariç askeri şahıslar işçi sendikalarına üye olamazlar.

b) Kamu kuruluşları üst kademe yöneticileri.

2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın 40 inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen idare, kuruluş, kurum, banka ve sigorta şirketlerinde çalışan müfettişler, kontrolörler ile müdürler ve buna eşit ve bunların

üst kademelerindeki diğer yöneticiler de işçi sendikalarına üye olamazlar. Yasa'nın 40 ıncı maddesinde yapılan düzenlemede belirtilenler ise,

— Genel ve katma bütçeli idarelerle, mahalli idareler ve bunlara bağlı sabit ve dönerseimayeli kurumlar,

— Sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadi kuruluş ve kurumlar,

— Sermayelerinde devletin iştiraki bulunan bankalar ve sigorta şirketleri,

— Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları dahil olmak üzere özel kanunlarla kurulan bankalar ve kuruluşlar,

— Bu fıkrada sözü geçen idare, kuruluş ve bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına kadar katılmak suretiyle kurulan kuruluşlarla, bunların aynı oranda katılmasıyla kurulan kurumlarda çalışanlar, olarak belirtilmiştir. Buralarda çalışan, müfettişler, kontrolörler, ile müdürler ve buna eşit ve bunların üst kademelerindeki diğer yöneticiler işçi sendikalarına üye olamazlar.

c) Özel öğretim kurumlarındaki öğretmenler.

8 Haziran 1965 tarih ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası'na tabi okullarda öğretmenlik yapanlarda işçi sendikalarına üye olamazlar.

3 — İşçi Sendikası Üyeliğinin

Kazanılması :

Anayasa'da yapılan düzenlemede belirtildiği gibi, 2821 sayılı Yasa'da da işçilerin sendikalara üye olmalarının serbest olduğu belirtilmiştir. Yasa'nın 22 nci maddesinde yapılan düzenlemede, aynı şekilde, hiç kimsenin işçileri sendikaya üye olmaya veya olmamaya zorlayamayacağıda yer almıştır.

Ancak, tek sendikaya üyelik konusunda, 2821 sayılı Yasa'da biraz açıklama getirilerek, aynı zamanda ve aynı işkolunda birden çok sendikaya işçilerin üye olamayacakları belirtilmiştir.

Yürürlükten kaldırılan, 274 sayılı Sendikalar Yasası'nın uygulandığı dönemde,

bugünkü düzenlemeden farklı olarak, işçiler birden fazla sendikaya aynı zamanda üye olabiliyorlardı. Bu uygulama şekli, özellikle yetki tesbitlerinde öylesine yoğun sorunlara yol açmıştı ki, yetkili sendikanın belirlenebilmesinin aylarca hatta yıllarca sürmesi sonucu, bazı işyerlerinde toplu iş sözleşmesi yapılamaz hale gelmişti. Yetki tesbitinin, uzayan, kayıtlar üzerinden saptanması yöntemi yerine, işçilerin beyanına başvurma yöntemlerinin benimsenmemesi de, birden çok sendikaya üyelik konusunda bir değişikliğe yönelmesine yol açmıştır. Ve bu arayış sonucu, 1982 Anayasası'nda birden fazla sendikaya üye olunamayacağının belirtilmesiyle, yasa koyucu yönlendirilmiştir.

Birden çok sendikaya üye olunması halinde, tüm üyeliklerin geçersiz olacağına ilişkin 2821 sayılı Yasa'da düzenleme yapılmıştır. Ancak bu şekildeki düzenlemede, uygulamada bir çok aksaklıklara yol açmıştır.

İşçinin sendikadan istifası halinde, bu istifanın üç ay sonra, yürürlüğe gireceğine ilişkin yapılan düzenlemede gözönüne alındığında, aynı işçinin, istifa ettiği tarih ile istifanın yürürlüğe girdiği tarih arasındaki üç aylık zaman dilimi içinde, başka sendikalara üye olması durumunda,

— Her iki üyeliğin geçersiz olup olmadığı,

— İkinci üyeliğin, birinci üyeliğin düşmesinin geçerlik kazandığı tarihten sonra, yürürlüğe girip giremeyeceği,

— Birinci üyelikten istifadan sonra, 3 ay daha üyeliğin devam ettiği görüşünden hareketle, ikinci üyeliğin olması halinde, her iki üyeliğinde geçersizliğinin kabulü durumunda, yine aynı süre içinde, üçüncü üyelik olduğunda bunun geçerli olup olmayacağı,

gibi değişik uygulama biçimleri ve bu uygulamaların yasal dayanağının yorumuna dayalı sorunlar, konuyu çapraşık bir hale sokmuştur. Yargı kararlarındaki yasal düzenlemeyi zorlayarak, hak kaybını önleme görüşünün ağırlık kazanmasıyla, uygulamadaki çözümsüzlüğü gidermeye yönelik

arayışlarda, doktrinde benimsenmemiş, e-
leştirilmiştir.

Uygulamada görülen budar boğazı aş-
ma yolunda, mutlaka yasal düzenleme yap-
ma gerekliliğininde doktrinde sürekli olarak
belirtilmesi sonucu, Yasa'nın 22 nci mad-
desindeki, birden çok sendikaya üye olun-
ması halinde, "tüm üyelikler geçersizdir"
düzenlemesi 3449 sayılı Yasa ile yapılan
değişiklikle terkedilerek, "sonraki üyelikler
geçersizdir" düzenlemesiyle çözüm getiril-
mek istenmiştir.

Bu durumda, iki sendikaya üyelik hak-
kının olduğu, durumlarda, ilk üyelik asıl
alınmış, sonraki üyeliğin iptali çözümü be-
nimsenmiştir. Böylece, istifa edilmeden,
ikinci sendikaya üyelik durumunda, ilk üye-
lik zarar görmeyip, geçerli olacak, ikinci
üyelik ise geçersiz bir işlem olarak kala-
caktır.

İşçinin üyesi olduğu sendikadan istifa
ettikten sonra, istifanın geçerli olması için
geçecek üç aylık süre içinde ikinci sendi-
kaya üye olması durumunda, yukarıda be-
lirttiğimiz aksaklıkları giderme yolunda da
2821 sayılı Yasa'nın 25 inci maddesinde
3449 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle so-
runa çözüm getirilmiştir. İşçinin üyesi oldu-
ğu sendikadan istifa ettikten sonra, üç
aylık süre içinde ikinci bir sendikaya üye
olması, istifanın geçerlilik kazanacağı üç
aylık süreyi kesmeyecek kısaltmayacaktır.
Bu süre içindeki ikinci üyelik, 3449 sayılı
Yasa ile yapılan değişiklik sonucu,
birinci üyelikten istifanın geçerlik ka-
zanmasından sonra, yani üç aylık sü-
re sonunda, ikinci üyelik geçerlilik kaza-
nacaktır. Bu konudaki yasal değişiklikten
önceki uyuşmazlıklarda, yargının yasayı
zorlayarak bulduğu çözüm yolunun, yasa
koyucu tarafından benimsenerek, yasa
hükmü haline gelmiş olduğunu görüyoruz.

Yasada yapılan düzenlemeyle, bir iş-
yerindeki işçiler, o işyerinin yardımcı işinde
çalışsalar dahi, ancak o işyerinin bağlı ol-
duğu işkolunda kurulu sendikaya üye olabi-
lirler. Örneğin metal işkolundaki bir işyeri-
nin yemekhanesinde çalışan işçide, metal
işkolundaki sendikaya, çimento işkolunda-

ki bir işyerinin muhasebe veya pazarlama
biriminde çalışan işçide, çimento işkolun-
daki sendikaya üye olabilecektir.

4 — Sendika Üyeliğinin Prosedürü :

İşçilerin sendikaya üye olabilmeleri ile
ilgili prosedür, üyelik fişinin düzenlenmesi
ile başlamaktadır.

Sendikalarca düzenlenecek üye kayıt
fişlerinin nasıl olacağı ve hangi bilgileri
içereceği, Yönetmelik⁽⁴⁾le belirlenmiştir.

İşçi, çalıştığı işyerinin işkolunda kuru-
lu sendikaya üyelik başvurusunda bulun-
ma durumundadır.

İşçi, üyesi olmak istediği sendikanın,
Yönetmelik'de belirtilen EK. 1. deki örneğe
uygun üye giriş fişinden 5 nüsha doldura-
rak, imzalayıp, tasdik edilmek üzere kimliği
ile birlikte notere gidecektir.

Noter, sendika üyelik fişinde adı yazılı
işçinin kimliğinin tesbitinide yaparak, imza-
sını tasdik eder. Notere tasdik ettirilen bu
5 örnek üyelik fişi, işçi tarafından alındı
belgesi karşılığında sendikaya verilir. Böy-
lece üyelik başvurusu gerçekleşmiş olur.

Üyelik başvurusunun, sendika tarafın-
dan 30 gün içinde incelenerek, kabul edil-
mesi ya da reddedilmesi gerekir. 30 gün
içinde, sendikaca, üyelik başvurusunun
reddolunmaması halinde, üyelik başvurusu
kabul edilmiş olur. Üyelik başvurusunun 30
gün içinde incelenerek reddolunması ha-
linde, işçiye bu durumun sendikaca bildiril-
mesi zorunludur. Haklı bir neden gösteril-
meden üyeliği kabul edilmeyen işçinin dava
açma hakkı vardır. Başvurusunun reddedi-
ldiğinin, kendisine tebliğinden sonra, işçi
30 gün içinde iş davalarına bakmakla gö-
revli mahkemede dava açabilecektir. Mah-
kemenin kararı kesindir. 30 günlük süre,
hak düşürücü süredir.

İşçinin, üyelik başvurusunun sendika-
ca kabul edilip, kesinleşmesinden sonra,
sendikaca da yapılacak işlemler vardır.
Üyeliğin kesinleşmesinden sonra onbeş

(4) Sendika ve Konfederasyonlarca Düzenlenecek
Üye Kayıt Fişleri ve Defterlerinin Şekli ve İhtiva
Edeceği Bilgiler Hakkında Yönetmelik. R.G.
28.7.1983 - 18118.

gün içinde sendikaca, üyelik fişinin bir örneği işçinin kendisine verilir. Birer örnekleride aynı süre içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na ve işçinin çalıştığı işyerinin bağlı bulunduğu Bölge Müdürlüğü'ne gönderilir.

2821 sayılı Yasa'nın ilk düzenleniş biçiminde, sendikaca yine aynı 15 günlük süre içinde, üyelik fişinin bir örneğinin de işverene gönderilmesinin zorunlu olduğu hükmü getirilmişti. Ancak, daha Yasa'nın taslak halinde olduğu süreçte, bu düzenleniş biçimine, özellikle işçi sendikaları tarafından yoğun itirazlar yapılmış, bu konudaki görüşlerde doktrinde kısmen kabul görmüştü. Yasa'nın yürürlüğe girmesinden sonra uygulamada da bunun bir çok sakıncaları ortaya çıkmıştır. Özellikle işyerinde sendikaların yeni örgütlenmeye geçmeleri, veya sendikal rekabetin olması durumunda, ya da yetki aşamasında, bazı işyerlerinde sendika üyesi işçi çıkartılması uygulaması görülmüştür. Bunun üzerine bazı sendikalarca da, böylesi durumlarda, özellikle de yetki alımından önce, üyelik fişlerinin işverene yasal zorunluluk olmasına karşın 15 gün içinde gönderilmemesi uygulaması ortaya çıkarılmıştır. Hatta üyelik fişlerinin, işverene bu 15 günlük süre içinde gönderilmemesi, özellikle de yetki alımı süreci içinde gönderilmemesi konusu, işverenlerce, yetkiye ilişkin çoğunluk itirazı yapılırken, yargıya gerekçe olarak gösterilmiştir. Bu yükümlülüğün sendikaca yerine getirilmemesi durumunda, aynı Yasa'nın 59 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre beşbin liradan 15 bin liraya kadar ağır para cezası öngörülmüştür. Ancak bu ceza hükmüde, yetki tesbiti öncesi, üyelik fişlerinin işverene yasal süresi içinde gönderilmemesi konusunda caydırıcı olamamıştır.

Uygulamada görülen bu aksaklıklar ve uyuşmazlıklar, işçi sendikaları tarafından gösterilen tepkiler, doktrindeki değerlendirmeler, maddede yeni bir düzenleme gereğini gündeme getirmiş ve 3449 sayılı Yasa ile yapılan değişiklik düzenlemesiyle, üye kayıt fişlerinin onaylandıktan sonra onbeş

gün içinde işverene gönderilmesi zorunluluğu, yasadan çıkartılmıştır.

Ancak, 2821 sayılı Yasa'da 3449 sayılı Yasa ile değişiklik yapılırken, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nda da 3451 sayılı Yasa⁽⁵⁾ ile değişiklik yapılmıştır. 2822 sayılı Yasa'nın 13 üncü maddesinde yapılan değişiklikle, üye kayıt fişlerinin sendikaca işverene gönderilmesi konusunda yeni düzenleme yapılmıştır.

Bu düzenleme ile işçi sendikasının, kendisinde bulunan işçilerin üyelik fişlerini, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yetki için başvurduğu tarihten itibaren, üç işgünü içinde işverene vermesi zorunluluğu getirilmiştir.

Bu Yasa değişikliğinin T.B.M.M.'de görüşülmesi sırasında, buna gerek olmadığı, üyelik fişlerinin işverene gönderilmemesi gerektiği, 2821 sayılı Yasa da yapılan bu konudaki değişiklikten sonra, 2822 sayılı Yasa değişikliğinde yeni yapılan düzenlemenin, çelişkili olduğu belirtilerek bununda kaldırılması istenmişse de kabul edilmemiştir.

Günümüzde, uygulamada bundan böyle, 2822 sayılı Yasa'da 3451 sayılı Yasa ile yapılan değişikliğe göre, sendikaca üyeliği onaylanan işçinin, sendika üyelik fişinin bir örneği işverene yine gönderilecektir. Ancak bu gönderme süresi, 2821 sayılı Yasa'nın ilk düzenleniş biçiminde olduğu gibi, onaylanmasından sonraki 15 gün içinde değilde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yetki başvurusunda bulunulan günden itibaren üç iş günü içinde, işverene o işyerindeki tüm üyesi olan işçilere ilişkin üye kayıt fişleri, sendika tarafından verilecektir.

2821 ve 2822 sayılı yasalarda yapılan değişiklikler doğrultusunda, Yönetmelik'de değişiklik yapılması gerekmektedir. Her ne kadar yasal değişikliklerden sonra bu Yönetmelik'de değişiklik yapılmışsada yapılan değişiklik sınırlı olmuş, tüm değişiklikleri içermediği için eksik kalmıştır. Yönetmelikte yapılan değişiklik sonrasında

da, halen yürürlükteki yönetmelik'de, yapılan yasal değişikliklere aykırı düzenlemeler devam etmektedir. Yönetmelik'de yeniden değişikliğin ivedilikle yapılması gerekmektedir.

Şöyle ki, Yönetmeliğin 2 nci maddesinde, "Üyeliği kesinleşen işçinin üye kayıt fişinin birer nüshasının sendikaca 15 gün içinde Çalışma Bakanlığı'na, işçinin çalıştığı işyerinin bağlı bulunduğu bölge çalışma müdürlüğü'ne ve işverene gönderilmesi zorunludur." şeklindeki düzenleme, 3451 sayılı Yasa ile yapılan değişikliğe rağmen aynen korunmuş, Yönetmelikte değişiklik yapılırken, düzeltilmemiştir.

"... işverene gönderilmesi zorunludur" şeklindeki düzenlemenin değiştirilerek, "... sendikanın o işyerinde yetki için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvurduğu tarihten itibaren üç işgünü içinde, kendisinde bulunan o işyerindeki tüm işçilere ilişkin üyelik fişlerinin sendikaca işverene verilmesi zorunludur." düzenlemesinin yer alması gerekmektedir.

Yönetmelikte bu değişikliğin yapılması sırasında, önceki değişiklikte yapılmayan, Çalışma Bakanlığı'nın Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, bölge çalışma müdürlüğü'nün de bölge müdürlüğü olarak düzeltilmesi de gereklidir.

5 — Üyelik aidatı :

Faaliyeti durdurulmayan sendika ve konfederasyonlara, üyesi olan işçilerin ödeyecekleri aidatın miktarının tüzüklerinde belirtileceği, 2821 sayılı Yasa'nın 23 üncü maddesinde düzenlenmiştir. Aynı madde de üyelik aidatları konusunda sınırlamada getirilerek, işçi sendikasına işçinin ödeyeceği aylık üyelik aidatı tutarının bir günlük çıplak ücreti geçemeyeceği düzenlemesinde yapılmıştır.

Ayrıca sendika tüzüklerine, üyelik aidatı dışında, üyelere başka bir aidat alınacağına ilişkin hükümlerin konulamaya cağıda yine hükme bağlanmıştır.

Örneğin,, spor kulübüne, yardımlaşma derneğine, toplu konut yada tüketim kooperatifine, işçinin ücretinden aidatının ke-

sileceğine ilişkin düzenleme konulamaz. İşverence bu konuda sözleşme yada protokolle işçi ücretinden bir kesinti yapıp, banka hesabına yada sendikaya ödeme yapılamaz.

Üyelik aidatlarının kaynağından kesilmesi konusunda 274 sayılı eski Sendikalar Yasası'ndaki geniş düzenleme, 2821 sayılı Yasa'da yer almamıştır.

Üyelik aidatlarının kaynaktan kesilmesi konusunda 2821 sayılı Yasa'nın ilk düzenleniş biçiminde sınırlı bir uygulama getirilmiştir. İşyerinde uygulanan toplu iş sözleşmesinin tarafı olan işçi sendikasının, üyelik aidatlarını kaynaktan kestirebileceği Yasa'nın 61 inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, toplu iş sözleşmesi imzaya alan sendikanın, yazılı istemi ve aidatı kesilecek sendika üyesi işçilerin listesini, işverene vermesi halinde, işveren, sendika tüzüğü uyarınca işçilerin sendikaya ödemeyi kabul ettikleri üyelik aidatlarını, işçilere yapacağı ücret ödemelerinden kesip, bu kestiği aidatların nev'ini belirterek, tutarını ilgili sendikaya vermek, ayrıca kesinti listesini de sendikaya göndermeye zorunludur.

Yasa'nın 23 üncü maddesinde belirtilen, sendika tüzüklerine üyelik aidatı dışında, üyelere başka bir aidat alınacağına ilişkin hüküm konulamayacağını belirten düzenleme, Yasa'nın 61 inci maddesinde de tekrarlanıp, genişletilerek, üyelik aidatı dışında sendikaya ödenmek üzere bir kesinti yapılmasının toplu iş sözleşmeleri ile kararlaştırılmıyacağı ayrık bir düzenleme olarak yer almıştır.

Özetle, 2821 sayılı Yasa'nın ilk düzenleniş biçimine göre, kaynaktan işverene aidat kesimi, ancak toplu iş sözleşmesi imzalanmasıyla ve toplu iş sözleşmesinin yürürlük süresi ile sınırlıdır. Yasa'nın bu düzenleniş biçimi, 274 sayılı eski Sendikalar Yasası'ndaki düzenlemeye göre, işçi sendikaları açısından, üyelik aidatının tüm işçiler için kaynaktan kesilmesine sınırlar getirdiğinden eleştirilmiştir.

2821 sayılı Yasa'da 3449 sayılı Yasa ile yapılan değişiklik sonucu, kaynaktan aidat

kesilmesi konusunda sınırlarda biraz genişletme yapılmıştır. Yeniden yapılan ve bugün uygulanmakta olan düzenlemeye göre, kaynakdan aidat kesiminde, toplu iş sözleşmesinin süresinin sınırı biraz aşılarak, toplu iş sözleşmesinin o işyerinde daha önce yapılmamış olması yada süresinin bitipde henüz yenisinin imzalanmamış olduğu halde, yetki alan sendikanın talebi halinde aidatın kaynakdan kesileceği hükme bağlanmıştır. Bir başka deyişle, yetki alımından itibaren, toplu iş sözleşmesinin süresinin sona ermesine değin, kaynakdan üyelik aidatı kesimi, uygulaması getirilmiştir.

İşverenin bu üyelik aidatlarını kesmesi ya da kesip sendikaya bir ay içinde göndermemesi halinde, göndermesi gereken tutarı, sendikaya verinceye değin, bankalarca işletme kredilerine uygulanan en yüksek faizle ödemek zorunda olacağına ilişkin düzenlemede Yasa'nın 61 inci maddesinde yer almıştır.

6 — Üyelğin Devamı :

Sendika yönetiminde ve işyeri yönetim kurulunda işçi temsilciliği gibi, iki ayrı görev alma halinde, işçilerin sendika üyeliği kesintiye uğramaz, devam eder.

Yasa'nın 24 üncü maddesinde yapılan düzenlemede, işçi sendika ve konfederasyonlarının, yönetim, denetleme ve disiplin kurullarında görev almalarından dolayı işyerinden ayrılan işçilerin, bu göreve getirildikleri andan itibaren, üyesi buldukları sendikalardaki üyelik sıfatlarının devam edeceği belirtilmiştir.

Aynı şekilde, sendikaya üye olma hakkına sahip işçinin, yasalar gereğince bir işletme veya kurumun yönetim kurullarında veya benzeri kurullarında işçi temsilcisi sıfatıyla bulunanlarında, sendika üyeliği devam eder.

7 — Üyelğin Askıya Alınması :

Sendika üyeliğinin, askere alınma durumunda, askıya alınacağına ilişkin düzenlemede 24 üncü maddede yapılmıştır. Düzenlemedeki tanımlama ile, askerliği mes-

lek edinmemiş bulunan, askeri şahısların bu Yasa'ya göre sahip buldukları hak ve yükümlülükleri, silah altında buldukları süre içinde askıda kalır.

8 — Üyelğin Etkilenmediği Haller :

Sendika üyesi işçinin geçici olarak işsiz kalması durumunda, üyeliği sona ermez. Ancak bu geçici sürenin ne kadar olacağına ilişkin Yasa'nın 24 üncü maddesinde açıklayıcı bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Sendikanın faaliyet alanı içinde kalmak koşulu ile, işçinin başka bir işyerine geçmesi durumunda da sendika üyeliği etkilenmez devam eder. Ancak bu işyeri değişikliğinin işçi tarafından sendikaya bildirilmesi gerekir. Yeni geçilen işyerinde sendika yetki almış, ya da toplu iş sözleşmesi imzalamışsa, işçinin adının üyeliği konusunun, sendikaya işyerine bildirilmesiyle, kaynakdan üyelik aidatının kesilmesi işverence yapılır. İşyerinde yürürlükte toplu iş sözleşmesi olması durumunda da, işçinin üyeliğinin bildirilmesiyle, işçi toplu iş sözleşmesi hükümlerinden, bildirim tarihini takip eden aybaşından itibaren yararlanmağa başlar.

9 — Üyelğin Sona Ermesi :

Anayasa'da belirtildiği gibi, 2821 sayılı Yasa'da da, işçilerin sendika üyesi olmaya zorlanamayacağı yer almıştır. Aynı şekilde Yasa'nın 25 nci maddesinde, işçilerin sendikada üye kalmaya ve üyelikten ayrılmaya zorlanamayacağı düzenlenmiştir.

İşçi sendikası üyeliğinin, hak ve borçları ile güvencesi konusunun bir başka yazı içinde geniş olarak ele alacağımız için, bu yazımız içeriğinde yer almayacaktır.

Sendika üyeliğinin sona ermesi konusuna, 2821 sayılı Yasa'nın 25 inci maddesinde, üç ayrı durumla ilgili olarak düzenlemeye yer verilmiştir.

a. Üyelikten çekilme.

İşçi, üyesi olduğu sendikadan, önceden bildirimde bulunmak suretiyle çekilebilir.

İşçi, sendikadan istifa etmek istediği zaman, Yönetmelik ekinde, EK. 4 de örneği

bulunan "Üyelikten Çekilme Beyanı" nı 5 nüsha düzenleyerek Noter'e başvuracaktır.

Üyelikten çekilme beyanı, noter huzurunda, münferiden kimliğin tespiti ve istifa edecek işçinin imzasının tasdiki ile olmaktadır. Üyelikten çekilme beyanının ilgili yerlere gönderilmesi ile ilgili prosedür Noter tarafından yerine getirilir. Noterlikçe, üyelikten çekilme beyanının örnekleri, işçinin çalıştığı işyerinin işverenine, sendikaya, işyerinin bağlı olduğu Bölge Müdürlüğü'ne ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na en geç üç işgünü içinde gönderilir.

Üyelikten çekilme, Noterliğe yapılan başvuru tarihinden itibaren üç ay sonra geçerlik kazanır.

Sendika üyeliğinin kazanılması bölümünde de belirttiğimiz gibi, 3449 sayılı Yasa ile 2821 sayılı Yasa'nın 25 inci maddesine eklenen düzenlemeyle, üyelikten çekilen işçinin, istifasının geçerli olacağı bu üç aylık süre içinde, başka bir sendikaya üye olması halinde, bu üyeliğin geçersiz olacağı, ancak yeni sendika üyeliğinin, eski sendika üyeliğinin sona ermesinden sonra geçerlilik kazanacağı hükmü getirilmiştir.

b. Üyelikten çıkarılma.

İşçinin sendika üyeliğinden çıkarılmasına genel kurulca karar verilir. Üyelikten çıkarılma kararı, sendikaca, işçinin kendisine, işyerinin işverenine, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na ve işyerinin bağlı olduğu Bölge Müdürlüğü'ne yazı ile bildirilir. Sendikaca, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na ve işyerinin bağlı olduğu Bölge Müdürlüğü'ne, üye kayıt fişinde yer alan bütün bilgileri kapsayacak şekilde düzenlenecek çıkış bildirimleri 15 gün içinde gönderilir.

Üyelikten çıkarılma kararına karşı, işçi tarafından, iş davalarına bakmakla görevli mahalli mahkemeye itiraz edilebileceği gibi, Bölge Müdürlüğü'nde, işçinin bu çıkarılma kararına karşı Mahkeme'ye itiraz edebilir. Ancak bu itirazların, genel kurul kararının tebliğ edildiği tarihten itibaren

30 gün içinde yapılması gerekir. Bu süre hak düşürücü bir süredir. Bu süre geçirdikten sonra dava açılmaz.

Mahkemenin, çıkarılma kararına itirazı engeç iki ay içinde sonuçlandırarak karara bağlaması gerekmektedir. Mahkemenin kararı kesindir.

Üyelikten çıkarılma kararına itiraz edildiğinde, mahkemenin kesin kararını vermesine kadar geçecek sürede, işçinin sendika üyeliği devam eder. Mahkemenin çıkarılma kararını onaylaması durumunda karar kesinlik kazanır. Çıkarılma kararının, Mahkemece bozulması durumunda, işçinin sendika üyeliği devam eder. Sendikanın bu karara itirazı yada uymaması söz konusu olamaz.

c. Üyeliğin kendiliğinden sona ermesi

Birinci olarak, işçinin, bağlı bulunduğu Yasa ile kurulu kurum veya sandıklardan yaşlılık, emeklilik veya malullük aylığı veya toptan ödeme alarak işten ayrılması, ikinci olarak da işçinin, çalıştığı işkolunu değiştirmesi halinde, sendika üyeliği sona erer. Üyeliğin sona ermesinin yanısıra, işçinin sendika, sendika şubesi veya konfederasyon organlarındaki görevleride, üyeliği ile birlikte sona erer.

Üyeliği bu şekilde sona eren işçi ile ilgili olarak, sendikaca, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na ve işyerinin bağlı bulunduğu Bölge Müdürlüğü'ne, üye kayıt fişinde yer alan bütün bilgileri kapsayacak şekilde düzenlenecek çıkış bildirimleri, 15 gün içinde gönderilir.

2821 sayılı Yasa'nın 25 inci maddesinde yapılan bu düzenlemeye 3449 sayılı Yasa ile yapılan değişikliklerle eklenerek, üyeliği bu şekilde sona eren işçilerin, çalışmaya devam etmeleri halinde, bu hükümlerin uygulanmayacağı düzenlemesi yapılmıştır.

10 — Sendika Üyelik Fişlerinin Yeniden Düzenlenmesi

2821 sayılı Sendikalar Yasası'na, 3449 sayılı Yasa ile yapılan Geçici 7. madde e-

kiyle, sendika üyelik fişlerinin yenilenmesi hükme bağlanmıştır.

274 sayılı eski Sendikalar Yasası'nın yürürlükte bulunduğu süre içinde, üyelik fişi uygulamasında görülen, aksaklıkları ve sahtecilikleri önleme amacıyla, üyeliğe giriş ve çıkışlara ilişkin fişlerin düzenlenmesinde, 2821 sayılı Yasa ile kimlik tespiti ile birlikte, imzanın, Noterlikçe tasdik edilmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Yasa'nın düzenlenmesi aşamasında, tüm üyeliklerin Noter'den geçirilmesi sonucu, tek sendikaya üyelik koşulunun da getirilmiş olması nedeniyle, Türkiye çapında sendikalı işçi sayısının, sendikalara göre dağılımı ile birlikte gerçek durumun saptanacağı belirtilmiştir. Bundan böyle de üye giriş ve çıkışlarının Noterlik aracılığı ile yapılmasının masraflı olmasına karşın, aksaklık ve sahtecilikleri önleyeceği belirtilmiş ve özellikle doktrinde de yeni getirilecek bu uygulama, haklı olarak savunulmuştur.

Ancak, Yasada bu düzenlemedeki amaç, uygulamada ne yazık ki, büyük ölçüde Yasa'dan da kaynaklanan uygulama biçimi nedeniyle gerçekleşmemiştir.

İşçi sendikası üyeliğinin yeniden düzenlenmesiyle ilgili olarak, 2821 sayılı Yasa'da yer alan Geçici 2. Madde'de ki düzenlemeyle, sendikalara kayıtlı üyelerin tespiti için, Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz ay içinde, faaliyette bulunan her sendikanın, üyelerinin açık kimliklerini, ilgili işyerlerinde listeler halinde ilân etmesi hükmü getirilmiştir. Uygulamada bu ne yazık ki büyük ölçüde gerçekleşmemiştir. Sendikalarca düzenlenecek bu listelerin aynı zamanda iki nüsha olarak, işyerinin bağlı bulunduğu bölge müdürlüğüne vermesi gerektiği de hükme bağlanmıştır.

Düzenlenen Yönetmelik'de de, sendikaların düzenleyecekleri bu listeleri, Yönetmeli kekinde verilen EK. 6 örneğine uygun olarak düzenlemeleri istenmiştir. Bölge müdürlüklerine iki örnek verilen EK. 6 listelerinin, işyerlerinden alınan işçi bildirim listeleri ile karşılaştırılarak, gerekli inceleme yapıldıktan sonra listelerin bir örneğinin

Bakanlığa, Bölge Müdürlüğüne gönderilmesi düzenlemesinde yapılmıştır.

Ayrıca, yine Yönetmelik'de yapılan düzenlemeyle, listelerde yer alan üyelerin giriş fişlerinin, daha önce belirtilen makamlara gönderilmemiş olması halinde, bu fişlerin listelere ekleneceğide belirtilmiştir.

Yasa'nın yürürlük tarihi ile Yönetmelik'in yayımıyla birlikte yürürlük tarihi arasında geçen sürede istifa eden üyelerle ilgili olarak, sendikalarca, işçilerin çalıştığı her işyeri için ayrı ayrı listeler düzenlenip 7.1.1984 e kadar Bakanlığa ve işyerinin bağlı bulunduğu Bölge Müdürlüğüne gönderilmeside istenmiştir.

Yasa'nın Geçici 2 nci maddesindeki düzenlemede, sendika değiştirmek isteyen, bir sendikaya üye olmayan yeni üye olacak olan yada birçok sendikaya üye bulunan işçinin, yeniden üyelik ve üyelikten çekilme işlemlerini, Yasa'nın yürürlüğe girmesinden sonra altı aylık süre içinde, 2821 sayılı Yasa ile yapılan yeni düzenlemeye göre yapması öngörülmüştür.

Uygulamada, EK. 6'lar olarak anılan bu düzenlemeye, Yasa'da geçiş dönemi gerekçesiyle yer verilmiş olması sonucu, Yasa'nın amaçladığı her işçinin üyeliğe girişinin ve çıkışının noterden geçmesiyle, gerçek sendikalı üye sayısının belirleme amacı, ne yazık ki gerçekleşmemiştir.

Uygulamada EK. 6'larda, başta mükerrer beyan olması gibi, birçok eksiklik ve aksaklıklar olayı, 274 sayılı eski Sendikalar Yasası'ndaki düzenlemenin de gerisine itmiştir.

Yılda iki kez yayımlanan, sendikalı üye işçi sayısının gerçek rakamlar olup olmadığı konusu, basında çok eleştirildiği gibi, doktrinde de, Ek. 6'larla getirilen uygulamanın yasanın amacına ters düştüğü belirtilerek eleştirilmiştir.

Bu 5 yıllık uygulama sonucunda da, Geçici 2 nci madde ile getirilen bu düzenlemenin, Yasa'nın amacını gerçekleştirmedi, olumsuz bir işlevi olduğu, yasa koyucu tarafından da saptanarak, 3449 sayılı Yasa ile yapılan düzenlemeyle tekrar başa dönmüştür.

3449 sayılı Yasa ile 2821 sayılı Yasa'ya eklenen Geçici 7 nci Madde ile üyelik fişlerinin yenilenmesi düzenlemesi getirilmiştir.

Sendikaların, 2821 sayılı Yasa'nın Geçici 2 nci maddesine göre yaptıkları üyelik bildirimlerini, aynı Kanununun 22 inci maddesinde belirtilen usullere uygun olarak bir yıl içinde yenilemeleri hükme bağlanmıştır. Bu durumda sendikalar bu yenileme işlerini 2.6.1989'a kadar yapmak zorundadırlar. Bu zorunluluğun yerine getirilmemesi halinde, bildirilen bu şekildeki üyelikler geçersiz olacaktır.

Üyeliklerin bu maddeye göre yenilenmesi için yapılan noter masraflarının yarısının alınacağı ve yine bu yenileme işlemlerindeki giderlerin, yani noter masraflarının sendikalar tarafından karşılanabileceği düzenlemesinde yapılmıştır.

Bu uygulamanın sonuçları 1989 Temmuz ayı istatistiklerinde ortaya çıkacaktır.

EK. 6'larla yapılan bildirimlerdeki üyelik durumu ile ilgili olarak daha sonra gelişen durumu, yani daha sonra noterlik kanalı ile gerçekleşen üyelikten çekilme ya da başka sendika üyeliğine geçme konusundaki, uygulamadaki gerçek durumu bozacak, yada gerçek durumu yansıtmayacak uygulamalar, bu bir yıllık süre içinde yapılması durumunda bunun önlenememe halinde, sendika üyeliği konusunda gerçek bir saptama yapılması yine olanaksız olacak ve konu scrun olarak gündemde kalacaktır.

Yasa'da yapılan bu değişiklikle ilgili olarak, uygulamayı yönlendirecek Yönetmelik değişikliğide yapılmıştır.⁽⁶⁾

Yönetmeliğe bu değişiklikle eklenen EK. 8 formu ile üyelik yenilenmesinin yapılması öngörülmüştür. Ancak Yönetmelik'te belirtilen Ek'ler, 6 dir. Yönetmelik değişikliği ile bu EK. 6 forma ilâve yapılırken, Ek. 7 form olarak belirtilmesi gerekirdi. Bu durumda Ek. 8 formu olarak belirtilmesi sonucunda, Ek. 7. formun ne olduğu, olup olmadığı boşlukta kalmıştır. Bunun düzeltilmesi gerekir.

Yine daha öncede belirttiğimiz gibi, 2821 sayılı Yasa'da yapılan düzenlemelere paralel olarak çıkartılan bu Yönetmelik'de, üyelik konusunda, 3451 sayılı Yasa ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nda yapılan değişiklikler sonucunda, bu değişikliklere paralel Yönetmelikte değişiklik yapılması gerekirken, bu değişiklikde yapılmadığından eksik kalmıştır. Yönetmelikte yapılan değişiklikte bu konu yer almamıştır.

Ayrıca, 2821 sayılı Yasa'ya 3449 sayılı Yasa ile eklenen Geçici 7 nci madde ile yapılan düzenlemede, "sendikalar" deyimini kullanılmıştır. Yasa'nın işçi ve işveren sendikalarını kapsamaması nedeniyle, bu açıklamadan dolayı, işveren sendikalarında bu bildirimleri yeniden yapması gerekir görüşü öne sürülebilir. Bu konu da, "İşveren Sendikası Üyeliği" yazımızda ayrıca ele alınacaktır.

C — SONUÇ :

İşçi sendikası üyeliği konusunu, 2821 sayılı Sendikalar Yasası ile yapılan düzenleme ve bu Yasa'da 3449 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikleride dikkate alarak, 274 sayılı eski Sendikalar Yasası'nın yürürlükte olduğu süredeki uygulamalarlada sınırlı olarak karşılaştırıp, bugünkü uygulamayı değerlendirmeğe çalıştık.

Sadece yasal düzenlemeleri yapma yeterli olmamaktadır. Bu yasal düzenlemelere uygun uygulamanında sürdürülmesi, uygulamada görülen aksaklıkları giderme yolunda da çabuk davranılması gerekmektedir.

Çalışma yasalarını, taraflar ne kadar benimseyebilir ve sağlıklı uyguluyabilirse, Yasalara o oranda işlerlik kazandırabilir ve işyerlerinde çalışma barışını sürekli kurabiliriz.

(6) Sendika ve Konfederasyonlarca Düzenlenecek Üye Kayıt Fişleri ve Defterlerinin Şekli ve İhtiva Edeceği Bilgiler Hakkında Yönetmeliğe Bir Geçici Madde ve EK. (8) Form Eklenmesi Hakkında Yönetmelik.

R.G. : 19.7.1988 — 19877.